

Posudek oponenta na diplomovou práci

Bc. et Bc. Lucie Puskášová, Brazilský spiritismus: historie a současnost, 2020, 90 str.

Diplomantka Lucie Puskášová se ve své práci zabývá problematikou brazilského spiritismu, což považuji za podnětné téma, neboť spiritismus je v brazilské společnosti bezpochyby fenoménem nepřehlédnutelným.

Práce si klade za cíl tento fenomén představit, nastínit jeho vývoj, charakterizovat jeho hlavní představitele a popsat rovněž jeho stávající podobu. Jak samotný název práce napovídá, její charakter je spíše kompilační, což by principiálně nebylo na překážku, pokud by autorka vhodně vybrala informace, přehledně je systematizovala a následně je analyzovala. Toto se jí však ne vždy daří.

Práce se dělí na dvě základní části. V první autorka uvádí čtenáře do problematiky spiritismu obecně, ve druhé se pak věnuje spiritismu přímo v Brazílii. První část sestává ze tří kapitol, ve kterých se autorka věnuje vymezení termínu „spiritismus“, jeho základním tezím a také osobě Allana Kardeca, který byl pro rozvoj spiritismu klíčový. Tuto část práce považuji za poněkud zmatenou a nedotaženou. Autorka přeskakuje od nástinu podstaty hnutí k popisu činností spiritistické komunity a nahodile cituje různé spiritistické autority, aniž by se jejich tezemi podrobněji zaobírala. Samotnou podstatu hnutí tak nastiňuje spíše heslovitě, prostřednictvím citátů těchto autorit, které by si dle mého názoru zasloužily obsírnější autorský komentář (co si např. představit pod tvrzením, že spiritismus je „holisticko-ekologický přístup k životu“? A mimochodem, autorem citátu by měl být Kozák, ale poznámka pod čarou odkazuje na dílo Kardecovo.). Postrádám také hlubší komentář úvodní věty, že spiritismus může být chápán jako filozofická nauka, duchovní směr nebo empirická věda. V jakém smyslu naplňuje tato tři pojetí? V objasnění těchto tezí mohl a měl být hlavní autorský přínos v této kapitole, který však bohužel povětšinou postrádám. Vzhledem k tomu, že spiritismus představuje hnutí do určité míry problematické, bych rovněž ocenila, kdyby autorka v této kapitole odlišila úhel pohledu samotných spiritistů od pohledu jiných myslitelů, kteří nejsou stoupenci tohoto hnutí. Jak je spiritismus nazírán exaktními vědci či zastánci tradičních náboženství? Toto autorka pouze nastiňuje (poněkud nekonzistentně) v kapitole věnované Kardecovi, ale dle mého názoru by si tento vztah zasloužil daleko hlubší a obsáhlejší komentář.

Ve druhé kapitole první části práce se nástin historického vývoje spiritismu omezuje hlavně na tři stěžejní autory, kdy se autorka zaměřuje více na jejich životopis než na jejich přínos rozvoji spiritismu. Druhá kapitola tak trpí přílišnou deskriptivností a neschopností vybrat relevantní informace, kdy se autorka upíná k detailům, které osobně nepovažuji za nezbytné pro tuto práci (např. podrobný popis případu sester Foxových). Postrádám zde pokus o syntézu předložených informací, která by se pokusila shrnout, jakým způsobem toto všechno přispělo ke vzniku spiritismu, což je škoda zejména s přihlédnutím k faktu, že obecnému uvedení do problematiky spiritismu věnuje autorka prostor více než dostatečný (30 stran, tedy polovinu standardní délky diplomové práce).

Druhá, stěžejní část práce, kde se autorka věnuje spiritismu v Brazílii, trpí bohužel stejnými neduhy jako část první. V první řadě je to nadměrná popisnost suplující autorský vhled do problematiky, myšlenková nedotaženost a neadekvátní výběr informací, kdy se autorka (obdobně jako v první části práce) soustředí spíše na podružné okolnosti dění (kdo, kde, kdy, co), než by se věnovala objasnění stěžejních konceptů či jejich analýze. Namátkou v kapitole 5.1.1 věnované mesmerismu není ve své podstatě tento termín vůbec vysvětlen, nemluvě o termínu fourierismus, který je zmíněn jako další ze zdrojů spiritismu v Brazílii, aniž by byl blíže komentován. Stejně tak postrádám explicitnější objasnění, jak fourierismus, mesmerismus a homeopatie přispěly k šíření spiritismu, což pro danou kapitolu považuji za stěžejní. Obdobně pak v kapitole o vlivu B. Mureho je souběžně odkazováno k dalším osobnostem, jako je např. markýz z Maricá, Fourier (zmíněný již v předchozí kapitole) či Pierre Leroux, aniž by však jejich teze a celkový vliv na Mureho byly komentovány hlouběji. Nedostatkem autorské analýzy pak trpí také kapitola 6, kde autorka pracuje se zajímavými statistickými údaji, které se však nijak nepokouší interpretovat, a v neposlední řadě také samotný závěr práce, který je spíše výběrem nejdůležitějších faktů než pokusem o jejich sebemenší syntézu.

V druhé řadě považuji za problém této kapitoly nedostatek textové koherence, způsobený její poměrně chaotickou a nepřehlednou strukturou. Pro ukázkou, např. v kapitole 5.2 o počátcích spiritismu v Brazílii bych považovala za logické postupovat chronologicky, autorka v ní však začne popisovat dění v druhé polovině 19. stol., posléze se přesune k příjezdu portugalského královského dvora na počátku tohoto století, aby se následně vrátila do druhé poloviny 19. století a pokračovala chronologicky dále.

V kapitole 5.3 je neobratně formulovaný a tudíž matoucí hned první odstavec, kde autorka umístí zrod brazilského spiritismu do Bahie, bez hlubšího komentáře nadhodí jeho propojení s černošskými náboženstvími, aby vzápětí uvedla de facto protichůdnou informaci, že za šíření spiritismu mohou spíše francouzsky mluvící intelektuálové, kteří si Kardecovy spisy přečetli v originále. Má tedy na šíření spiritismu v Bahii vliv jeho blízkost s černošskými náboženstvími, nebo francouzsky mluvící intelektuálové (kteří v Bahii žili?)? Byl tedy spiritismus naukou intelektuálů (jak pak dále autorka zmiňuje na str. 37), nebo spíše méně vzdělaných vrstev společnosti, více spjatých s černošskou kulturou? Dovysvětlení těchto dle mého názoru zásadních informací zcela postrádám.

Naprostá nekonzistentnost kapitol je patrna i u kapitoly 5. 4., kde se navíc propojuje s nedostatečným autorským komentářem. Na úvod autorka zmíní rozdíl mezi spiritismem v Bahii a Riu (zde bych považovala za užitečné podrobněji vysvětlit rozdíl mezi bahijským a riodejaneirským spiritismem – jak se fakt, že bahijský je zaměřen na oblast religiozity a ten v Riu je spojován s abolicionistickými a republikánskými myšlenkami odráží v samotném spiritismu?? Chce tím autorka říct, že se abolicionistické a republikánské myšlenky nějak odrazily v doktrínách tohoto hnutí? Nebo spíše že doktríny tohoto hnutí měly vliv na politické postoje zastánců spiritismu?), následně uvede, že dalším praktikujícím spiritistou byl baron ze Santa Ângela (aniž by sdělila přinejmenším to, zda je představitelem spiritismu v Riu), v následující větě hovoří o vzniku skupin zabývajících se filozofickými myšlenkami „na brazilském jihovýchodě“ (bráno jako synonymum pro Rio nebo pod tím autorka rozumí širší

oblast?), a odstavec zakončí sdělením, že spiritisté v Riu se zabývali především mediumitou a zprávami z onoho světa (což jsou dle mého názoru základní spiritistická témata. Kam se poděla vazba na abolicionistické a republikánské myšlenky, proklamovaná v úvodu odstavce?). V následujícím odstavci se vrátí k osobě barona ze Santa Ângela, na kterou naváže odstavcem o „dalších významných abolicionistech“, aniž by však předtím sdělila, že baron byl rovněž abolicionistou. Tatáž kapitola pak pokračuje ještě shrnutím vztahu spiritistů k charitě a následně i k homeopatii, aniž by však bylo jasné, zda tyto vazby fungovaly opravdu jen u spiritistů v Riu (jemuž je celá tato kapitola věnována), nebo platily obecně.

Dalším z mnoha příkladů nedostatku textové soudržnosti je pak kapitola 6.4 o vlivu brazilského spiritismu v zahraničí, tematicky naprosto nesourodá a pojednávající spíše o spiritismu v zahraničí obecně než o vlivu toho brazilského. Dále také kapitola 5.5.2, která se dle názvu věnuje osobnosti Análie Franco, ale kromě ní se věnuje i vztahu spisovatele Monteiro Lobata ke spiritismu, odrazům spiritismu ve vědě a v lékařství a v neposlední řadě i výčtu spiritistických center ve státě São Paulo. Přehlednosti, srozumitelnosti a sdělnosti práce by tudíž dozajista prospělo, kdyby autorka informace lépe systematizovala a text lépe strukturovala, stejně jako kdyby si ujasnila, co chce čtenáři prioritně sdělit, a dle míry důležitosti pak informace protřídila a hierarchizovala.

Po formální stránce práce splňuje nároky kladené na tento typ práce (tj. obsahuje všechny náležité části). Po jazykové stránce však trpí občasnými jazykovými a stylistickými neobratnostmi či lapsy, které tak srozumitelnosti textu nepomáhají. Pro ukázkou bych zmínila jen např. str. 12 – „které se nabíraly na intenzitě“, str. 29 – dvakrát zopakované sdělení, že Benoît Mure byl v Brazílii nazýván Bento Mure, str. 31 – „vynálezy.... umožnili spojení“, str. 42 – Lazar nebo Malomocný (Lázaro o Leproso), str. 43 – „pochopili policejní jednotky“, str. 50 – „abolicinistické“ místo „abolicionistické“, str. 75 „zval odborníky zabývající různými esoterickými...směry.“. Občas narazíme i na věty s neobratným pořadím slov (str. 80 – „Spiritismus měl od počátku příhodné podmínky v Brazílii ve srovnání s jinými zeměmi.“). Za problematické považuji někdy až komicky působící převody z portugalských originálů do češtiny (např. str. 56 – „jeho slohová práce byla čestně uznána na konkurzu slohových prací“, str. 59 „Zpráva o úmrtí média se rychle šířila médií.“), které svědčí o autorčině lpění na výchozích textech a jejich častém parafrázování hraničícím s citacemi. Za ne úplně ideální považuji i mnohé formulace, kde autorka nerozlišuje mezi ověřenými fakty a jejich pojetím ve spiritistické doktríně (např. str. 31 – „Za zmínku stojí např. Thomas Edison, který díky telegrafii umožnil kontakt mezi oběma světy.“). Občas narazíme i na věcné chyby – např. v závěru má podle autorky spiritismus 40 milionů sympatizantů, zatímco na str. 64 jich má 18 milionů. Poukázala bych rovněž na ne vždy důsledné dodržení citační normy (např. nedůsledné používání „Tamtéž“ u opakovaných citací z téhož díla – např. str. 33).

Závěrem bych shrnula, že samotné přehledné zpracování historie spiritismu v Brazílii považuji za přínosné, a oceňuji zápal, se kterým se autorka tématu věnuje. Obávám se však, že forma, jakou zvolila, není úplně šťastná. Autorka ve své práci příliš neprokázala schopnost vhodně vybrat adekvátní informace, rozlišit mezi důležitými a podružnými informacemi a analyticky je zpracovat, což by měl být hlavní účel takovéto přehledové studie. Přestože práce předkládá značné množství faktů, svědčících o prostudování značného množství pramenů, její

kvalita je devalvována jejich nedostatečnou utříděností a absencí hlubšího vhledu do problematiky. Vyčerpávající výčet faktů (často připomínající spíše slovníková hesla, viz např. kapitola o tvorbě Chica Xaviera či kapitola popisující fungování spiritistických center) by neměl být cílem práce, ale podkladem k pokusu o analýzu samotné podstaty tohoto fenoménu (např. do jaké míry je či není náboženstvím, což je kontroverze, na kterou autorka opakovaně naráží, ale nikdy ji plně neobjasní) či specifik jeho brazilské varianty. Spíše než faktografické informace o tom, kdo, kde, kdy atd. bych ocenila, kdyby práce odpověděla na tak stěžejní otázky, jako jaká je důležitost tohoto hnutí pro brazilskou společnost, jak na ně tato společnost nahlížela a nahlíží, jaká jsou specifika brazilského spiritismu ve vztahu ke zbytku světa, jak se liší různé spiritistické proudy v rámci Brazílie (mystický, vědecký...), z jakého důvodu v posledních letech stoupá počet jeho stoupců atd. Odpovědi na tyto otázky však v práci bohužel postrádám a považuji za nezbytně nutné je doplnit během obhajoby práce. Práci doporučuji k obhajobě s velkými výhradami a navrhuji ji ohodnotit známkou „dobře“ jen za podmínky, že bude obhajoba práce excelentní a autorka doplní odpovědi na otázky kladené v posudku, čímž alespoň takto dodatečně prokáže svou schopnost informace analyzovat a vyvozovat z nich adekvátní závěry.

V Olomouci, 18. ledna 2021

Mgr. Petra Svobodová, Ph.D.